

7. MAŁA STABILIZACJA - NOTATKA

„Mała stabilizacja” – nazwa okresu rządów Władysława Gomułki po 1956 r., wymyślona przez Tadeusza Różewicza.

1. Rządy Gomułki

a) cechy:

- odejście od stalinowskich form kontroli społeczeństwa,
- duże uzależnienie od Moskwy,
- zniknął strach przed bezpodstawnymi aresztowaniami,
- zmniejszono indoktrynację społeczeństwa,
- rozwój polskiej kultury,
- rozwój polskich środowisk opiniotwórczych zgromadzonych wokół tygodnika „Polityka”,
- nie pozwolono jednak na działalność organizacji niezależnych,
- wszechobecna była cenzura,
- nie poprawiły się warunki bytowe obywateli, rosła dysproporcja standardu życia w stosunku do krajów Europy Zachodniej jak i Czechosłowacji, Węgier czy NRD,
- słabe zaopatrzenie sklepów,

b) polskie osiągnięcia kulturalne:

- rozwój polskiej sztuki filmowej; filmy Andrzeja Wajdy, Andrzeja Munka i Wojciecha Jerzego Hasa zdobyły uznanie na świecie i weszły do kanonu światowego kina,

c) polityka gospodarcza:

- realizowano założenia gospodarki centralnie – planowanej; kolejne plany 5-letnie,
- początkowo starano się rozwijać przemysł spożywczy i towarów konsumpcyjnych (sprzęt AGD, motocykle czy telewizory),
- w latach 60-ych ponownie skupiono się na przemyśle ciężkim, opartym na przestarzałych technologiach:
 - ✓ powstała petrochemia Płock,
 - ✓ otwarto kopalnie miedzi w Lubinie i Polkowicach,
 - ✓ powstały kopalnie węgla brunatnego w Zagłębiu Turoszowskim i Konińskim,
 - ✓ powstawały liczne elektrownie
- Polska inwestowała w przemysł zbrojeniowy,
- zakupiono licencję na produkcję samochodu Fiat 125p z Włoch.

2. Polityka zagraniczna PRL – wzmocnienie pozycji międzynarodowej Polski, normalizacja stosunków z sąsiadami.

a) 1956 r. porozumienie z ZSRR – władze radzieckie zaakceptowały zmiany wprowadzone w państwie polskim

b) normalizacja stosunków z sąsiadami – Czechosłowacją i NRD,

c) rozwijanie stosunków z innymi krajami komunistycznymi ; pogorszenie stosunków z Jugosławią i Chinami, ze względu na ich spór z ZSRR,

d) polepszenie stosunków z krajami Europy Zachodniej – ułatwienie eksportu towarów i zaciąganie kredytów

f) 1957 r. plan Adama Rapackiego – plan wprowadzenia strefy bezatomowej w Europie, przedstawiony na sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Plan został odrzucony ze względu na to, że

Układ Warszawski posiadał w Europie znaczną przewagę biorąc pod uwagę liczebność wojsk konwencjonalnych (piechota, czołgi itp.)

g) 1970 r. układ z RFN w Warszawie – był on wynikiem dążeń do normalizacji stosunków ze strony polskiej jak i efektem tzw. „polityki wschodniej” Willy’ego Brandta – kanclerza RFN, który otworzył RFN na wschód.

- nawiązano stosunki dyplomatyczne z RFN,
- RFN uznał polsko – niemiecką granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej; granica ta została uznana za nienaruszalną.

3. Konflikt władz z Kościołem katolickim

a) stosunki z Kościołem w początkowym okresie rządów Gomułki były poprawne:

- zwiększono liczbę zezwoleń na budowę świątyń,
- nie utrudniano organizacji pielgrzymek,
- zlikwidowano referaty ds. wyznań na szczeblu powiatowym
- Kościół zachęcił obywateli do udziału w wyborach parlamentarnych w 1957 r. W parlamencie posłowie katolicycy utworzyli koło parlamentarne „Znak” – aprobując wartości chrześcijańskie pogodzili się jednocześnie z istniejącym systemem.

b) zaostrzenie walki z Kościołem na początku lat 60-ych:

- zlikwidowano dni wolne od pracy: 6 stycznia (święto Trzech Króli) i 15 sierpnia (święto Wniebowstąpienia Najświętszej Marii Panny),
- usunięto naukę religii ze szkół,
- nakazano zdjąć krzyże ze ścian w szkołach,
- powoływano stowarzyszenia świeckie o charakterze ateistycznym i antykościelnym,
- zamknięto niższe seminaria duchowne,
- oficerom wojska i milicji zabroniono udziału w nabożeństwach, zawierać ślubów kościelnych, chrzczyć dzieci,
- zaprzestano wydawać pozwolenia na budowę nowych świątyń i cofnięto już wydane zezwolenia,
- dalsze pogorszenie stosunków wywołał list biskupów polskich do biskupów niemieckich, wydany latem 1965 r., z okazji zbliżających się obchodów Milenium chrztu Polski, w którym polscy biskupi użyli sformułowania „wybaczamy i prosimy o wybaczenie”.
- władze nie zezwoliły papieżowi Pawłowi VI na udział w obchodach tysiąclecia chrztu Polski,
- by odciągnąć uwagę od obchodów religijnych władze podjęły własne inicjatywy:
 - ✓ rozpoczęły budowę 1000 szkół na tysiąclecie,
 - ✓ organizowano wiece i imprezy sportowe w miejscach, w których odbywały się uroczystości kościelne

c) działania skierowane przeciwko inteligencji, jako warstwie społecznej zagrażającej państwu socjalistycznemu:

- zwiększenie cenzury w prasie i w publikacjach literackich,
- zamykanie wydawnictw i czasopism,
- ograniczanie przydziału papieru dla wydawnictw.

4. Tworzenie się opozycji na początku lat 60-ych

a) rewizjoniści – opozycja wśród członków PZPR; chcieli reform ekonomicznych. Gomułka stał na czele **dogmatyków**, którzy sprzeciwiali się reformom. Gomułka usuwał rewizjonistów z szeregów partii.

b) List 34 – w 1964 r. 34 polskich intelektualistów podpisało się pod pismem skierowanym do władz, w którym skrytykowali politykę kulturalną państwa. Pod pismem podpisał się m.in. poeta Adam Słonimski i Jan Józef Lipski (publicysta, krytyk i historyk literatury). Wobec sygnatariuszy listu zastosowano represje.

5. Wydarzenia marca 1968 r. (8 – 25 marca)

a) przyczyny i uwarunkowania

- w 1967 r. Izrael wygrał wojnę sześciodniową z państwami arabskimi, wspieranymi przez ZSRR. ZSRR i kraje satelickie zerwały stosunki dyplomatyczne z Izraelem. **W państwach komunistycznych rozpoczęła się nagonka na Żydów i nasiliły się nastroje antysemickie:**
 - ✓ Władysław Gomułka w swoim wystąpieniu zasugerował wrogie postawy wobec ludności pochodzenia żydowskiego,
 - ✓ zaczęto przeprowadzać czystki antysemickie w partii, w wojsku, w instytucjach naukowych i we władzach państwowych
- **w styczniu 1968 r. władze nakazały zdjąć z afisza spektakl „Dziady” Adama Mickiewicza**, grany w Teatrze Narodowym w Warszawie, w reżyserii Kazimierza Dejmka, ze względu na jego antyrosyjski charakter. **Wywołało to protesty:**
 - ✓ polskich intelektualistów (m.in. Antoniego Słonimskiego, Leszka Kołakowskiego (filozof), Pawła Jasienicy (historyk)),
 - ✓ studentów Uniwersytetu Warszawskiego,
 - ✓ „komandosów” - wychowanków Jacka Kuronia, członków PZPR i Związku Młodzieży Socjalistycznej, którzy p[ro] usunięciu Kuronia z partii w 1964 r., prowadzili działalność opozycyjną.
- **4 marca 1968 r. – Henryk Jabłoński** (minister szkolnictwa wyższego) relegował z Uniwersytetu Warszawskiego **Adama Michnika i Henryka Szlajfera**, za przekazanie dziennikarzom francuskim opisu protestów podczas ostatniego przedstawienia „Dziadów”. Wyrzucenie studentów dało początek wydarzeniom marcowym.

b) przebieg

- 8 marca – zorganizowano wiec studencki, w którym domagano się przyjęcia studentów powrotem na uczelnię. Wystąpiono również przeciwko polityce kulturalnej władz. Wiec został brutalnie rozbity przez ZOMO (Zmechanizowane Oddziały Milicji Obywatelskiej) oraz przez robotników, podpuszczonych przez organizację partyjną,
- organizacja protestów studenckich na innych uczelniach. Protesty te były brutalnie rozbijane przez siły porządkowe. Studentów relegowano z uczelni i wcielano do wojska.
- 19 marca – Gomułka w przemówieniu potępił demonstrantów i intelektualistów,
- władze kolportowały ulotki, w których przedstawiano przywódców demonstracji jako syjonistów (zwolenników Izraela, bądź ludzi pochodzenia żydowskiego),
- władze organizowały wiece w fabrykach, o charakterze antyinteligentkim i antysyjonistycznym.

c) skutki

- kraj opuściło ponad 15 tys. Polaków pochodzenia żydowskiego; głównie ludzi wybitnych, elita państwa,
- z Uniwersytetu Warszawskiego wyrzucono 34 studentów i zlikwidowano 6 kierunków; zwolniono również kilku profesorów i docentów,
- usunięto z PZPR kilka tysięcy osób oskarżonych o pochodzenie żydowskie,
- Polska została skompromitowana na arenie międzynarodowej.

6. Wydarzenia na Wybrzeżu 12 – 20 grudnia 1970 r.

a) przyczyny

- pogarszająca się sytuacja gospodarcza w kraju,
- wprowadzenie podwyżki cen 13 grudnia 1970 r. m.in. na artykuły spożywcze, spowodowało wzrost niezadowolenia społeczeństwa,
- w Stoczni gdańskiej zapowiedziano wprowadzenie nowych norm pracy oraz zmianę wysokości wynagrodzeń,

b) przebieg

- **14 grudnia** – początek strajku w Stoczni Gdańskiej. Stocznioowcy zażądali wycofania się władz z podwyżki cen. Manifestujący robotnicy przeszli pochodem pod gmach Komitetu Wojewódzkiego PZPR gdzie doszło do starć z milicją. Podpalono budynek Komitetu Wojewódzkiego.
- **noc 14/15 grudnia** – milicja rozpoczęła aresztowania manifestantów.
- **15 grudnia** – strajk rozprzestrzenił się na inne zakłady w Trójmieście. Ponownie robotnicy w pochodzie ruszyli pod Komitet Wojewódzki PZPR co zakończyło się starciami z milicją i ofiarami. Władze wprowadziły w Gdańsku stan wyjątkowy.
- **16 grudnia** – w Stoczni Gdańskiej proklamowano strajk okupacyjny. Do strajku przyłączyły się kolejne zakłady pracy. Wieczorem w TV wystąpił wicepremier Stanisław Kociołek z apelem o zakończenie strajku.
- **17 grudnia** – wojsko otworzyło ogień do robotników Stoczni Gdańskiej, którzy przyjechali do pracy kolejką elektryczną. Zginął m.in. 18-letni Zbyszek Godlewski, którego robotnicy ponieśli na drzwiach ulicami Gdyni. Napisano o tym wiersz „Ballada o Janku Wiśniewskim” – autor nie znał prawdziwego imienia i nazwiska młodego robotnika, który poniósł śmierć od strzałów. Tego dnia zginęło w mieście 18 osób. Do starć z milicją doszło również w innych miastach na Wybrzeżu : w Szczecinie, Słupsku i Elblągu

c) skutki

- na Wybrzeżu zginęło 45 osób, a rannych zostało 1165,
- 20 grudnia Władysław Gomułka podał się do dymisji, a I sekretarzem KC PZPR został Edward Gierek,
- ZSRR udzielił Polsce kredytu potrzebnego na zakup żywności,
- powstał nowy rząd, na czele którego stanął Piotr Jaroszewicz,
- usunięto ludzi Gomułki z KC PZPR.